

AANGETEKEND

Dagelijks bestuur van stadsdeel Zuid
Postbus 74019
1070 BA AMSTERDAM

Tevens per e-mail: bestuurssecretariaat.SDZ@amsterdam.nl

Amsterdam, 29 augustus 2024

Betreft: aanvraag voor aanwijzing als gemeentelijk monument van het hoofdkantoor ABN AMRO, Gustav Mahlerlaan 10 te Amsterdam, d.m.v. een **spoedprocedure** (artikel 3 Erfgoedverordening Amsterdam)

Geachte heer, mevrouw,

Erfgoedvereniging Heemschut verzoekt u het hoofdkantoor van ABN AMRO, Gustav Mahlerlaan 10 in stadsdeel Zuid, stedenbouwkundig, architectonisch en cultuurhistorisch van belang voor de stad, aan te wijzen tot gemeentelijk monument. Nu een plan tot rigoureuze aanpassing en herontwikkeling van het gebouw in voorbereiding blijkt, verzoeken wij u op korte termijn de aanwijzingsprocedure te starten en dit verzoek op te vatten als **spoedeisend** conform artikel 3 van de Erfgoedverordening.

Aanleiding

Eind 2020 maakte ABN AMRO bekend dat het een groot deel van de organisatie verhuist van het huidige hoofdkantoor aan de Gustav Mahlerlaan naar een tweede kantoor aan de Foppingadreef in Zuidoost. Het kantoor aan de Gustav Mahlerlaan werd voor € 765 miljoen verkocht aan de Britse ontwikkelaar Victory Group, die aankondigde woningen aan het complex toe te voegen. Victory stelde in samenwerking met 3XN Architects te werken aan een 'duurzame herontwikkeling' van het hoofdkantoor, maar zet daarbij naar verluidt in op het volledig strippen van het gebouw, het vergroten van de vloerplaten, het vernieuwen van de gevels en het toevoegen van groen. Volgens Heemschut dreigen met een dergelijke herontwikkeling bijzondere stedenbouwkundige, architectonische en cultuurhistorische waarden verloren te gaan.

Geschiedenis Gustav Mahlerlaan 10

In 1990 fuseerden de Nederlandse banken ABN en Amro. Vrijwel direct startte de fusiebank een zoektocht naar een geschikte plek voor het gezamenlijke hoofdkantoor in Amsterdam. Terwijl de gemeente aandrong op een locatie langs de zuidelijke IJ-oever, koos de bank een plek aan de Gustav Mahlerlaan aan de Zuidas, dichtbij het in 1985 opgeleverde WTC.

De nieuwe raad van bestuur besloot in 1991 tot een investering van 700 miljoen gulden in de bouw van het nieuwe hoofdkantoor. 'Dat grote en opvallende gebouw heeft naast zijn direct praktische ook een symbolische functie te vervullen: het moet indrukwekkend zijn, het moet het imago van de bank versterken.' Het imago en de ambitie van een – toen nog – wereldwijd opererende internationale bank.

Na een besloten prijsvraag onder zeven architectenbureaus, waaraan onder andere de Nederlanders Willem-Jan Neutelings, Wim Quist en Jan Hoogstad deelnamen, koos de bank – niet verrassend gezien de ambitie van de raad van bestuur – voor het ontwerp van de architecten Henry N. Cobb en Yvonne Szeto van het Amerikaanse bureau Pei Cobb Freed & Partners.

Het eerste ontwerp werd in 1993 gepresenteerd met de mededeling dat het ontwerp ‘in een diepgaande samenwerking’ tussen architect en opdrachtgever zou worden uitgewerkt. Namens ABN AMRO was Paul Ribourdouille, lid van de raad van bestuur, als voorzitter van de Stuurgroep Nieuwbouw Hoofdkantoor nauw bij het ontwerp betrokken. In hun ontwerp stelden architecten Cobb en Szeto een slanke toren met afzonderlijke laagbouw voor. De bankdirectie had vanaf het prille begin duidelijk gemaakt dat men een toren wenste, maar wat voor toren was tot dat moment onduidelijk. Op verzoek van de bank werd de toren vervolgens geleidelijk robuuster. Ook werd de laagbouw nauwer verbonden met de toren en werd er in de tegenovergestelde hoek van de toren een tweede toren toegevoegd. Het meest ingrijpende verzoek van de opdrachtgever was het naar voren laten hellen van de gebogen delen van de torengelvels en het doortrekken van de gebogen vormen in de laagbouw. Dit leverde de architecten de nodige technische uitdagingen op. Uiteindelijk werd het gebouw tussen 1996 en 1999 gerealiseerd.

Bij de uitwerking was het Nederlandse bureau de Architecten Cie als co-architect betrokken en het ingenieursbureau Aronsohn als constructeur.

Beschrijving gerealiseerd ontwerp

Het gerealiseerde gebouw bestaat uit twee torens met daartussen een laagbouw met een binnenhof. De noordwestelijke toren heeft 26 verdiepingen en is met 105 meter de hoogste, de zuidoostelijke heeft 17 verdiepingen en meet 70 meter. De torens bestaan uit een recht en een gebogen deel, ieder in een eigen materialisering en karakter. De rechthoekige, met zwart graniet beklede gebouwdelen staan volgens de bank voor stabiliteit en betrouwbaarheid. De gebogen, iets overhellende volumes van aluminium en glas moeten het dynamische, open en expansieve karakter van de bank tot uitdrukking brengen. Achter de aluminium platen van de gevelpuien gaat een 1,10 meter dik pakket van betonvloeren, computervloeren en het verlaagde plafond schuil. De aluminium platen worden naar boven toe steeds een paar millimeter breder: in de top van het gebouw zijn de elementen acht centimeter breder dan in de voet. Het rigide rasterpatroon van de ramen is evenwel perfect voortgezet op de hellende gevels. In zowel de aluminium gevel als de granieten gevel zijn identieke, verdiepingshoge glaspuien van 2,70 meter hoog toegepast, zij het dat de ramen in het granieten deel iets terug liggen. Het glas is ongekleurd om zoveel mogelijk licht binnen te laten. De laagbouw bestaat uit vijf tot zes verdiepingen en is geheel bekleed met aluminium en glas. In totaal is er voor de gevels van het complex 27.000 vierkante meter aluminium en 15.500 vierkante meter Amerikaans graniet gebruikt. Een speciale productielijn van Scheldebouw uit Middelburg was drie jaar in bedrijf om alle gevelelementen te produceren. In technisch opzicht zijn alle gevels uitgevoerd als klimaatgevels.

Het gebouw bood bij de oplevering plaats aan circa 3200 medewerkers. Opvallend zijn de directievertrekken en de ruimte voor de ontvangst van gasten op de bovenste vijf verdiepingen van de hoogste toren. In de laagbouw vallen de ruime entreehal, de congreszaal en de *dealing room* op, die lange tijd de grootste van het Europese continent was. Boven de *dealing room* bevindt zich een

binnenhof met daaraan het personeelsrestaurant. De entreehal beslaat drie verdiepingen en huisvest de kunstcollectie van de bank, die deels speciaal voor dit gebouw werd aangeschaft.

Stedenbouwkundige waarde

Het gebouw vormde het startschot voor de stedenbouwkundige ontwikkeling van de Zuidas. In 1998 plaveide de Amsterdamse gemeenteraad met het Masterplan Zuidas de weg voor ontwerpen van kantoorstorens door andere grote (internationale) architectenbureaus, zoals de Ito-toren en de Viñoly-toren (2002-2005), de Cross Towers van Foster & Partners (2005-2008) en The Rock van Erick van Egeraat (2009). De latere kantoorstorens onderscheiden zich van het ABN AMRO-complex; het bankcomplex op een van de grootste bouwkvavels is door groen omzoomd, de kantoorstorens in het deelgebied Mahler 4 bestaan daarentegen uit bebouwing die de gehele kvavels tot de rooilijnen benutten en dit deel van de Zuidas een Manhattan-achtige sfeer geven.

Supervisor Pi de Bruijn streefde vanaf het begin naar een levendige stadswijk, in tegenstelling tot een bedrijfsverzamelgebied. Aan de voorzijde van het gebouw werd door de gemeente een stadspuin gerealiseerd naar ontwerp van Ruwan Aluvihare.

Architectonische waarde

Het hoofdkantoor van ABN AMRO is het enige gerealiseerde Nederlandse ontwerp van Pei Cobb Freed & Partners. Dit bureau is wereldwijd verantwoordelijk voor een breed scala aan gebouwen. Belangrijke voorbeelden zijn de vernieuwing en uitbreiding van het Louvre in Parijs, de East Building van de National Gallery in Washington DC en de Bank of China Tower in Hong Kong.

De architectuur van Pei Cobb Freed & Partners laat zich niet makkelijk definiëren. Het bureau specialiseerde zich met opzet niet en nam een grote verscheidenheid aan projecten op zich. Overtuigende vormen, het gebruik van zowel technische als natuurlijke materialen en een perfecte afwerking zijn enkele kenmerken van ontwerpen van Pei Cobb Freed & Partners. Sommige elementen komen terug in verschillende ontwerpen. De daklichten boven de *dealing room* en de entreehal herinneren aan de daklichten van andere ontwerpen van Pei Cobb Freed & Partners, zoals het Louvre in Parijs, de National Gallery in Washington en het Musée d'Art Moderne in Luxemburg. In het interieur is hetzelfde Franse kalksteen gebruikt als in het Louvre in Parijs, op eenzelfde, bepalende wijze.

Het hoofdkantoor van ABN AMRO moest volgens architecten Cobb en Szeto drie verschillende soorten publiek aanspreken. Het eerste publiek bestond uit 'de stad en de wereld', voorbijgangers die de toren ervaren als een element in de skyline van Amsterdam. Rijdend op de A10 moesten zij 'het gevoel krijgen dat in dit gebouw een instelling zetelt van internationaal formaat en met een zekere dynamische kwaliteit, niet alleen stabiel, betrouwbaar maar ook vooruitstrevend.' Daarnaast hielden de architecten rekening met het tweede publiek, namelijk de bewoners van het aangrenzende Buitenveldert. 'Wij wilden dat het gebouw op een sympathieke manier tot de buurt zou spreken, vandaar de laagbouw, eigenlijk een soort woonblokken.' De medewerkers van de bank vormden het derde publiek: 'Het gebouw moet ook een gevoel van gemeenschap binnen de instelling zelf creëren. Het grote, besloten binnenplein op de tweede etage, waaraan het personeelsrestaurant ligt, geeft het complex een hart.'

Exterieur en interieur zijn nog vrijwel oorspronkelijke staat. Ook binnen heeft het kantoorgebouw overal een hoogwaardige afwerking. Het gebogen daklicht in de centrale hal bestaat uit een metalen constructie met driehoekige glasplaten. Het daklicht van de hal en de vides in de torens geven het kantoor een ruimtelijkheid van grote allure.

Cultuurhistorische waarde

Het hoofdkantoor van ABN AMRO is bij uitstek de architectonische stolling van de hoogtijdagen van de Nederlandse financiële sector in de jaren negentig van de vorige eeuw. Het gebouw werd gerealiseerd in een tijd waarin de ambitie van de sector geen grenzen kende. In het boekje ter ere van de oplevering van het gebouw noteerde de bank: 'Het gebouw is een ontwerp van de vermaarde architect Henry N. Cobb (Pei Cobb Freed & Partners, New York) en ademt de ambitie van een van de toptienbanken van de wereld.' In hetzelfde jaar werd verderop aan de Zuidas de eerste paal geslagen van ING House, het nieuwe hoofdkantoor van ABN AMRO's grootste Nederlandse concurrent. In zijn architectuur, grootte, materiaalgebruik en kosten verbeeldt het gebouw een tijdperk dat tijdens de financiële crisis van 2008 hard tot een einde kwam. ABN AMRO werd in die crisis het hardst getroffen en moest worden gered door de Nederlandse staat. Geen gebouw markeert meer de daaraan voorafgegane hoogmoed als dit complex.

Conclusie

Het kantoorgebouw van ABN AMRO aan de Gustav Mahlerlaan 10 is om de volgende redenen monumentwaardig:

- Stedenbouwkundig als startpunt van de grootschalige ontwikkeling van de Zuidas en zich positief onderscheidend van de latere kantoorgebouwen door de groene omzoming en het niet geheel volbouwen van de kavel;
- Architectonisch als enige voorbeeld van het werk van Pei Cobb Freed & Partners in Nederland, van internationale allure, en dankzij de krachtige consequent doorgevoerde compositie van rechthoekige en gebogen, hellende volumens een iconisch gebouw;
- Cultuurhistorisch als architectonische stolling van en aandenken aan de hoogtijdagen en grenzeloze ambitie van de Nederlandse financiële sector in de jaren negentig van de vorige eeuw;
- Gaafheid: zowel het exterieur als het interieur zijn nog vrijwel in oorspronkelijke gave staat onderhouden en bewaard gebleven;
- Unicité: de stedenbouwkundige compositie en de architectonische uitwerking maakt het complex – zoals hiervoor vermeld – onderscheidend van andere (omringende) kantoorcomplexen.

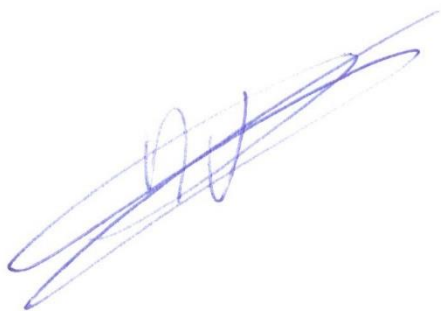
Heemschut pleit voor een werkelijk duurzame verbouwing met behoud van de architectonische en stedenbouwkundige monumentaliteit van dit bijzondere gebouw in de overtuiging dat dit een meerwaarde is voor zowel het complex als de omgeving. Het krachtige ontwerp van Cobb en Szeto verdient een zorgvuldige herontwikkeling.

Een beschermde status hoeft noodzakelijke en gewenste aanpassingen, zoals bijvoorbeeld het meer open of toegankelijk maken van de plint, niet in de weg te staan, maar het is van groot belang dat daarbij de monumentale waarden en de architectonische eenheid van het gehele complex als ensemble behouden blijven.

In Zuidoost hebben onlangs de kantoorgebouwen De Oliphant en Dreeftoren door ingrijpende renovaties hun oorspronkelijke karakteristieke architectonische kwaliteit verloren. Dat herontwikkeling met behoud van de oorspronkelijk architectuur goed mogelijk is bewijst de verbouwing van een ander iconisch bankgebouw, het 'Zandkasteel' in Zuidoost.

Heemschut is ervan overtuigd dat een eventuele duurzame herontwikkeling van het gebouw enkel kan slagen met behoud van de vele duizenden vierkante meters aluminium, graniet en kalksteen van het net 25 jaar oude complex. Het afdanken van deze materialen die juist degelijkheid en duurzaamheid moesten uitstralen is allesbehalve duurzaam.

Namens de commissie Amsterdam van Heemschut,
met vriendelijke groeten,

Norman Vervat (voorzitter)

C.c.: Monumenten en Archeologie, Ariadne Onclin

Bronnen

M. de Vries, 'De ABN Amro wilde een toren, maar de vraag was: wat voor toren?', in: *Het Parool* 26-8-1995.

E. Koster en Th. Van Oeffelt (red.), *Hoogbouw in Nederland 1990-2000*, Rotterdam: NAI Uitgevers, 1997, p. 69.

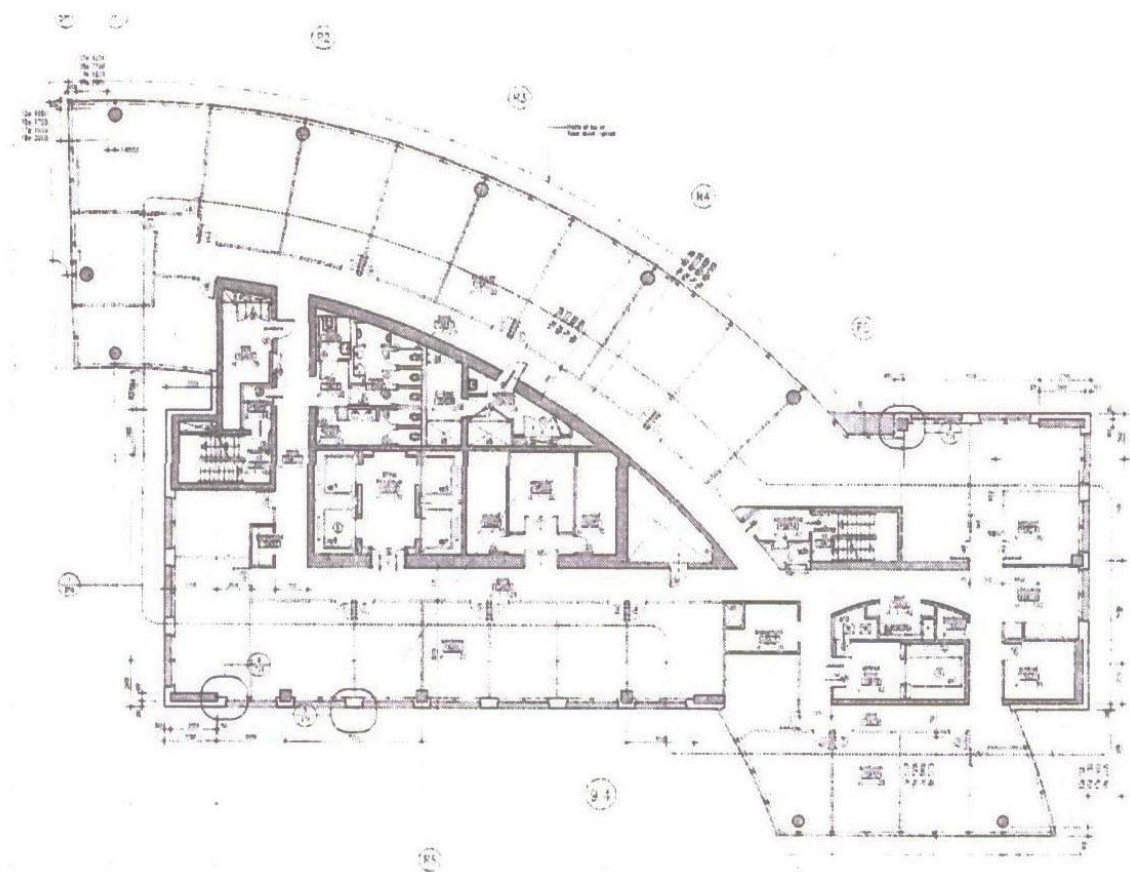
Beeld van een gebouw / Portrait of a building, Amsterdam: ABN AMRO / Inmerc bv, 2000 [t.g.v. de opening].

C. Berendsen, 'Wereldwijde ambitie, ABN AMRO 1990-1999', in: *Wereldwijd bankieren ABN AMRO 1824-1999*, Amsterdam 1999, p. 487-488.

T. van den Boomen, 'Boegbeeld van het modern kapitalisme', in: *Bouw* 2000, nr. 5, p. 19.

E. Koster, 'Ruitjespatroon als uit een stripverhaal. Hoofdkantoor ABN AMRO in Amsterdam', in: *Detail in Architectuur* 2000, nr. 7, p. 28-31.

3 maquettes in de historische collectie van ABN AMRO Art & Heritage, Amstelveen.

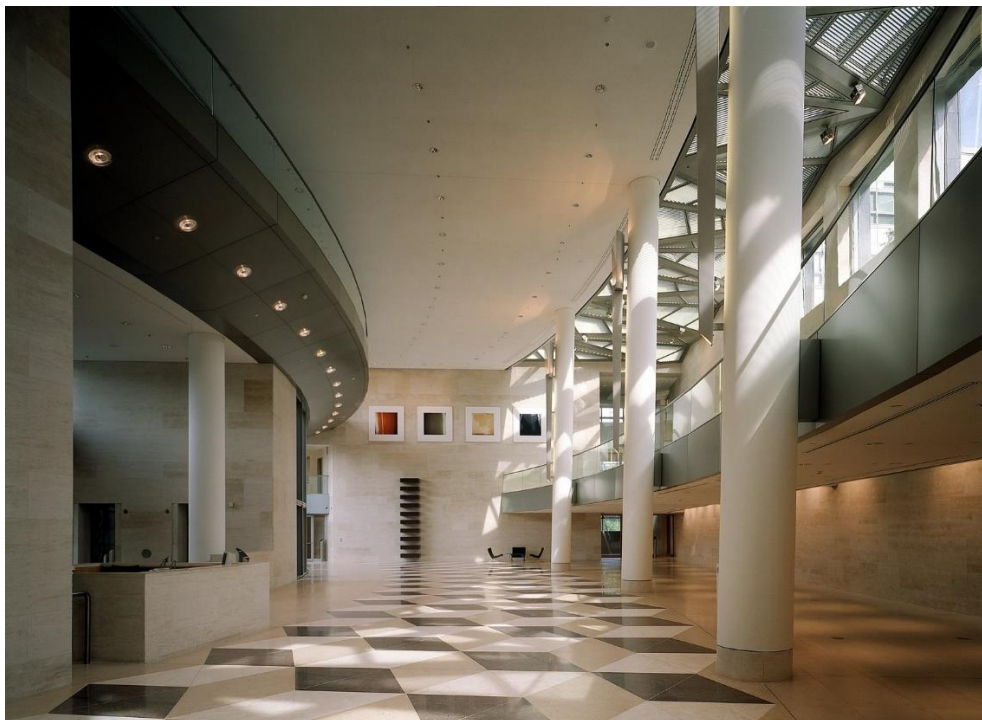
Plattegrond van een van de torens met de ineenvlechting van rechthoekige en gebogen vormen, die perfect en geraffineerd is doorgevoerd in zowel de plattegrond van de laagbouw als in de hoogte, dus driedimensionaal. Plattegrond uit: *Hoogbouw in Nederland 1990-2000*.

Het complex in aanbouw in 1998. Beeld: Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

Het gebouw in vogelvlucht. Beeld: Beeldbank Stadsarchief Amsterdam.

De entreehal ten tijde van de oplevering. Beeld: Pei Cobb Freed & Partners.

De gastenontvangst op de bovenste verdieping van de hoogste toren. Beeld: Pei Cobb Freed & Partners.

Foto: Gert-Jan Lobbjes, augustus 2024.

Foto: Gert-Jan Lobbjes, augustus 2024.